

Наталія Ажогіна,
асистентка кафедри іноземних мов
хіміко-фізичних факультетів
Навчально-наукового інституту філології
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

 <https://orcid.org/0000-0001-6249-6118>
 natasha_nauka@ukr.net

Natalya Azhohina,
Assistant at the Department of Foreign Languages for
Chemistry and Physics Related Faculties,
Educational and Research Institute of Philology,
Taras Shevchenko National University of Kyiv

МОВОЗНАВЧИЙ ТА КОМУНІКАТИВНО-ЛІТЕРАТУРНИЙ АСПЕКТ УКРАЇНСЬКО-БАЛТІЙСЬКИХ ГУМАНІТАРНИХ ЗВ'ЯЗКІВ (ЛАТВІЯ ТА ЛИТВА)

LINGUISTIC AND COMMUNICATIVE-LITERARY ASPECT OF UKRAINIAN-BALTIC HUMANITARIAN RELATIONS (LATVIA AND LITHUANIA)

Актуальність наукової проблеми визначається історичними й сучасними стосунками між Україною та країнами Балтії, зокрема Латвією і Литвою. З цього погляду велике значення для позитивних гуманітарних зв'язків мають міжмовні, культурні та літературно-художні відносини, які були започатковані в минулі історичні часи й продовжуються у сьогоденні. Нині вони підважені загрозами неоімперського характеру, необхідністю захисту гуманітарно-культурних взаємовідносин, які історично склалися між братськими народами. Їхній філологічний та лінгвістично-комунікативний зміст розглядається, зокрема, у балтистиці й лєтоністиці. Особливе значення в цьому контексті мають літературно-художні (зокрема, перекладацькі) зв'язки, які були засновані ще в рубіжну добу (кінець XIX — початок XX століття). На рівні літературно-художньої діяльності вони розцвіли у другій половині XX століття та набули нового змісту й форм з часу виходу наших народів на шлях Незалежності. У роботі Ірини Пупурс (2022) систематизовані дані щодо характеристик українського письменства як частини латиськомовного перекладознавства; оцінені двомовні (латисько-російські) показники, як-от «Латиське радянське літературознавство і критика: бібліографічний показник» (1984–1987), і передмови до енциклопедичних видань, у яких містилася інформація про латиськомовні переклади визначних українських літераторів та про україномовні переклади знакових латиських письменників і письменниць. У 2024 році О. Даскалюк опублікувала статтю про символіку в перекладах литовських поетів.

Метою дослідження є встановлення відповідності між історичними культурними взаємовідносинами на рівні гуманітарного обміну Балтія — Україна та станом їхнього історичного розвитку, висвітленого в аспекті перекладів художньої літератури різних жанрів тощо. Завданнями дослідження є: 1) розгляд джерельної бази; 2) опис історії літератури в країнах Балтії та Україні; 3) характеристика художньо-перекладацької діяльності в Балтії та Україні.

Методи дослідження походять із різних сфер: лінгвістики та філології, літературного перекладознавства (художньої літератури) (порівняльний аналіз); культурології та гуманітарної комунікації. Результати дослідження: а) окреслене коло філологічних, лінгвістично-комунікативних та художньо-літературних джерел з наукової проблеми (у Латвії, Литві та Україні); б) схарактеризовані основні напрями й зразки літературно-художнього перекладознавства в країнах Балтії (Литва, Латвія) та Україні.

Висновки: 1) гуманітарні відносини між балтійськими та українським етносами склалися ще в часи Давньоруської держави; між Литвою та Україною — у час Литовського князівства й Польсько-Литовської держави; 2) художньо-літературна діяльність (насамперед у царині перекладу) у цих країнах розгорнулася ще до 1991 року, а в сучасний історико-культурний період набула новітніх рис та ознак.

Ключові слова: комунікація, гуманітаристика, література країн Балтії та в Україні, художньо-літературний переклад.

The relevance of the scientific problem is determined by the historical and modern relations between Ukraine and the Baltic countries, in particular, Latvia and Lithuania. From this position, interlingual, cultural and literary and artistic relations that took place in past historical times and continue in the present are of great importance for positive humanitarian ties. Nowadays, they are undermined by threats and challenges of a neo-imperial nature, the need to protect humanitarian and cultural relations that have historically developed between fraternal peoples. Their philological and

linguistic and communicative content is considered, in particular, in Baltic and Latvian studies. Of particular importance in this context are literary and artistic (in particular, translation) ties that were established back in the transitional period (the end of the 19th – beginning of the 20th century). At the level of literary and artistic activity, they flourished in the second half of the 20th century and acquired new content and forms since our peoples embarked on the path of Independence. Iryna Pupurs (2022) systematized data on the characteristics of Ukrainian literature as part of Latvian-language translation studies; evaluated bilingual (Latvian-Russian) indexes, such as «Latvian Soviet Literary Studies and Criticism: Bibliographic Index» (1984–1987) and prefaces to encyclopedic publications, which contained information on Latvian-language translations of prominent Ukrainian writers and Ukrainian-language translations of notable Latvian writers. In 2024, O. Daskaliuk published an article on symbolism in translations of Lithuanian poets.

The purpose of the study is to establish a correspondence between historical cultural relations at the level of humanitarian exchange between the Baltics and Ukraine and the state of their historical development, considered in terms of translations of fiction of various genres, etc. The objectives of the study are: consideration of the source base; description of the history of literature in the Baltic countries and in Ukraine; and characterization of literary and translation activity in the Baltics and in Ukraine.

The research methods originate from various fields: linguistics and philology, literary translation studies (fiction) (comparative analysis); from cultural studies and humanitarian communication. Results of the study: a) the range of philological, linguistic-communicative and artistic-literary sources on the scientific problem is outlined (in Latvia, Lithuania and Ukraine); b) the main directions and examples of literary-artistic translation studies in the Baltic countries (Lithuania, Latvia) and in Ukraine are characterized.

Conclusions. 1. humanitarian relations between the Baltic and Ukrainian ethnic groups were formed back in the days of the Old Kyivan-Russian state; between Lithuania and Ukraine — during the time of the Principality of Lithuania and the Polish-Lithuanian state; 2. artistic and literary activity (primarily in the field of translation) in these countries developed even before 1991, and in the modern historical and cultural period it has acquired new features and characteristics.

Keywords: communication, humanities, literature of the Baltic countries and in Ukraine, artistic and literary translation.

© Ажогіна Н., 2025

Вступ. Актуальність дослідження визначається історико-культурними й художньо-літературними контекстами, у яких розвивалися гуманітарні зв'язки між народами Балтії та України, відповідно до історичних періодів розвитку міжетнічної та міжкультурної комунікації, зокрема: доба Великого князівства Литовського (далі — ВКЛ), (1236–1795); період входження Литви, Латвії (з XVIII ст. по 1918 р.) та України (з XVIII століття по 1917 рік) до російської імперії; час функціонування України (з 1922 по 1991 рр.), Латвії та Литви (1940; з 1945 по 1991 рр.) у складі СРСР; доба незалежності України, Латвії та Литви. Сьогодні ця єдність (соціальна, політична, економічна, власне культурна) зазнає воєнно-політичного та соціокультурного насилля з боку росії. За цих умов подальший розвиток гуманітарної сфери вимагає звернення до кращих традицій культурного, зокрема літературно-мовного, співробітництва між державами Балтії та України, розглянутих як в історичному контексті, так й у світлі сучасних культурно-комунікаційних новацій гуманітарного характеру й змісту.

Суть проблеми дослідження полягає в розробці та відтворенні як кращих традицій співробітництва в гуманітарній сфері країн Балтії та України, так й у вирішенні нагальних проблем, які стосуються сфери гуманітаристики, культури, літературно-художнього перекладу,

філології та лінгвістики, а також сучасних інтегрованих комунікацій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Визначальним аспектом дослідження є з'ясування витоків балто-слов'янської мовно-культурної єдності. Приклади останніх наводить Марія Вакулич [4]. У цьому контексті зазначено: прабалтослов'янська мова розвинулася з архаїчної групи північних індоєвропейських діалектів, у яких збереглося багато фонетичних, лексичних та морфологічних особливостей індоєвропейської прамови. Цю позицію підтримував Іван Огієнко: «...Мови балтицькі — литовська, латиська та прусська — в давнину належали до однієї групи разом із мовою слов'ян, творячи одну балтицько-слов'янську мовну спільноту. Що це було дійсно так, показує нам порівняння мов слов'янських з балтицькими, [...] головню порівняння старослов'янської з мовою литовською, як найголовнішою представницею балтицької сім'ї...» [24]. Відповідно до Антуана Мейє, балти й слов'яни жили в сусідніх географічних районах у подібних умовах цивілізації [60]. Андре Вайян припустив існування єдиного балто-слов'янського періоду, висунувши думку про те, що спільну балто-слов'янську мову можна розуміти як *faisceau des parlers* («пучок діалектів») [53, с. 13–15].

Видатним дослідником балто-слов'янської єдності був Анатолій Непокупний (1932–2006),

засновник балтистики в Україні. Видання «Балтійські родичі слов'ян» його авторства було перекладено литовською мовою і видано у Вільнюсі в 1983 році [17]. У ньому розглянуто особливості балтійських і слов'янських мов; розповідається про перебування Тараса Шевченка у Вільнюсі, а класика литовської літератури Майроніса — у Києві [16; 22]. Українсько-литовські й українсько-латиські літературні відносини стали темою статей А. Непокупного [16; 18; 19; 21; 22; 23]. Завдяки зусиллям науковця у Старому місті (Вільнюс, ЛР) встановлено меморіальні таблички, які свідчать про перебування тут Тараса Шевченка [6].

Юрій Садловський (1970–2018), український поет, літературознавець, перекладач, популяризатор української культури в Латвії та латвійської культури в Україні; один із засновників у 2010 році Центру балтистики в ЛНУ імені Івана Франка. Валентин Таранець (1938–2019), професор кафедри германських та східних мов МГУ (м. Одеса), розробляв фундаментальні праці в галузі мовознавства та балтистики [35]. Віктор Петров (1894–1969) досліджував етногенез слов'ян у зв'язку з їхньою взаємодією з балтійським етносом [25]. А на думку Людмили Ромащенко, у Вільнюському едукологічному університеті природно читати курс «Українсько-балтійські культурні, літературні зв'язки» [29; 30, с. 203].

Проблеми балтистики, литuanістики, летуаністики та вивчення балтійських мов розглядали західні й литовські науковці, як-от: Вітаутас Амбразас, Корі Андерсон, Юозас Бальчіконіс, Казимир Буга, Вінсент Дротвінас, Пьетро Умберто Діні, Зигмас Зінкявичюс, Райнер Еккерт, Рокас Йонікас, Йонас Казлаускас, Сімас Каральюнас, Йонас Круопас, Єжи Курилович, Вітаутас Мажюліс, Казіс Моркунас, Ніколь Нау, Ян Щепан Отрембський, Еккерт Райнер, Вітаутас Рінкевич, Альбертас Розінас, Альгірдас Сабаліаускас, Антанас Саліс, Пранас Скарджюс, Антанас Сметона, Войцех Смочинський, Ернст Френкель, Крістіан Швейгорт Станг, Вільям Р. Шмальстіг, Казимерас Яунюс та ін.

У Латвії значними досягненнями в цій галузі вважаються праці авторства Анни Абеле, Алвіса Аугсткалнса, Лаїмуте Балодє, Ернста Блесе, Мартиньша Брунікса, Оярса Бушса, Петеріса Ванагса, Альфреда Іатерса, Марії Гімбутас, Расми Грісле, Карліса Дравіньша, Іни Друївете, Дайни Земзаре, Вальдіса Юріса Зепса, Зайги Ікере, Яніса Ендзелінса, Валтса Еренрейта, Константінса Каруліса, Імарса Кемере, Сарми Клявіні, Беніти Лаумане, Карліса Мюленбаха, Яніса Озолса, Юріса Плакіса, Артурса

Прієдітіса, Кагайне Раге, Марти Рудзіте, Велти Рукє-Дравіні, Емілії Соїди, Арнольда Спекке, Петеріса Шмітса.

Мета дослідження — встановити відповідності між історичними культурними відносинами на рівні гуманітарного обміну Балтія — Україна й станом їхнього розвитку, розглянутого в аспекті мовознавства, інтегрованих комунікацій, перекладів художньої літератури різних жанрів.

Завдання дослідження: 1) вивчити джерельну базу; 2) схарактеризувати історію художньої літератури (до 1917) в Україні, Литві та Латвії; 3) навести факти із художньо-літературної перекладацької діяльності визначних літераторів України, Литви та Латвії у XX–XXI ст.

Методологія дослідження. У ході дослідження були застосовані методи, зокрема, з історії художньої літератури та перекладознавства. У сфері літературознавчої методології використана система відповідних методів, пов'язана з теорією літератури, як-от: біографічний, історико-порівняльний, культурно-історичний. У перекладознавстві застосовуються комунікативний, семантичний підходи; методи з інтерпретативної теорії перекладу.

Результати й обговорення дослідження. Балтські племена межували зі слов'янськими на північному та середньому сході Європи. У цьому регіоні визначаються витоки давньоруської народності. Між балтами й слов'янами існували різноманітні контакти (включаючи гуманітарні), що відображено в давньоруських літописах та усній традиції. У I тис. н. е. працьки сучасних українців — тодішніх південно-східних слов'ян — разом із іншими східнослов'янськими етносами заснували важливий стратегічний пункт — Київ; його розвиткові сприяв історичний шлях — «із варяг у греки». Значущим чинником духовного забезпечення цієї єдності була християнізація південно-східних балтів, зокрема з боку Київської Русі, Києва.

За правління Гедиміна (1316–1342) (який плекав мрію про відновлення Давньої Русі) Литва поширилася на східнослов'янські території. У сер. XIV ст. ВКЛ анексувало (до 1471 року) Внутрішнє Київське князівство (Київщина, Східна Волинь, Переяславщина). З 11 січня 1345 р. українська мова на теренах ВКЛ була єдиною офіційною. У ті часи українські іммігранти, які здобули освіту в Італії, Німеччині, Франції, Польщі та Чехії, перейняли основні ренесансні тенденції русько-української літератури (Ю. Дрогобич, П. Русин, С. Оріховський, М. Журавицький, С. Кльонович). Їхня гумані-

тарна місія була одним із джерел українського Відродження.

У XVI ст. у тодішній Україні були засновані друкарні. Завдяки підтримці князя Костянтина Острозького видано «Восьминіг», «Часослов», «Псалтир», «Тріоди». Іван Федорович та Петро Мстиславич заснували друкарню в Заблудові; тут були видані «Учительське Євангеліє» та «Псалтир». Найдавніший переклад Святого Письма українською мовою, «Пересопницьке Євангеліє», належить до 1556–1561 рр. В Острозі І. Федорович видав «Острозьку Біблію» (1581). Реакцією на літературне Відродження в Україні стала полемічна творчість Івана Вишенського. На той час в українському культурному просторі, як рівноправні, вживалися літературні мови: книжкова українська, церковнослов'янська, польська та латинська.

Далі розвивалася *барокова староукраїнська література*. Її розбудові, з XVII — до сер. XVIII ст., сприяла Києво-Могилянська академія, навколо якої були згуртовані визначні гуманітарії: Йоаникій Галятовський, Лазар Баранович, Антоній Радивилівський, Інокентій Гізель, Варлаам Ясинський, Стефан Яворський, Дмитро Туптало, Іван Величковський та ін. У др. пол. XVIII ст. були здійснені перші спроби літературної творчості *народною українською мовою* («Ярмарок» і «Замысль на попа» Івана Некрашевича). У мові філософських творів Г. Сковороди наявні, зокрема, україніزم. Поема І. Котляревського «Енеїда» знаменувала з'явлення *новітньої літературної української мови*. Гумористичний і сатиричний тон його творів був підхоплений членами «харківського гуртка» (П. Гулак-Артемівський, Є. Гребінка), до якого також належав і Г. Квітка-Основ'яненко — основоположник української художньої прози.

Незважаючи на колоніальну політику російської імперської влади, утиски і заборони української культури (у 1863 р. — Валуєвський циркуляр, у 1876 р. — Емський указ), українська література невинно розвивалася. Найвидатнішим українським літератором XIX ст. вважається Тарас Шевченко — поет, автор прозових і драматичних творів тощо. Творче життя митця також було тісно пов'язане з перебуванням у Вільнюсі [6; 16; 19; 37]. Згадка про Т. Шевченка в Литві увічнена пам'ятною дошкою на будівлі Вільнюського університету (13 травня 1961 р.); знаковою подією стало відкриття пам'ятника українському поетові у Вільнюсі (3 вересня 2011 р.) з нагоди 20-річчя встановлення дипломатичних відносин між Україною та Литвою. У столиці Латвійської Республіки Ризі 6 листо-

пада 2015 р. був зведений пам'ятник Т. Шевченкові. Сьогодні це особливе місце для українців, які постійно мешкають або тимчасово перебувають у Латвії.

Також значний внесок у розвиток української літератури здійснили: Пантелеймон Куліш, Марко Вовчок, Іван Нечуй-Левицький, Панас Мирний, Борис Грінченко, Михайло Коцюбинський, Леся Українка, Іван Франко [47], Маркіян Шашкевич, Іван Вагилевич, Яків Головацький, Олександр Духнович, Олена Пчілка (О. Косач), П. Грабовський та ін.

Історія художньої літератури в Латвії має витоки в народних піснях — дайнах. *Латиська світська література* була започаткована Готтардом Фрідріхом Штендером. У дусі просвітництва він уклав енциклопедію «Книга високої мудрості про світ і природу» (1774). У 1856 р. вийшла перша збірка віршів Юріса Алуанса (1832–1864), латвійського письменника та філолога, учасника руху «Молода Латвія». Лідером останнього був Кріш'янс Вальдемарс (1825–1891), латиський націоналіст, письменник, фольклорист і просвітител. Активні діячі: К. Баронс (зібрав понад 2000 записів дайн), Л. Аусекліс та Ю. Барс. Одним із яскравих представників «народного романтизму» — Андреем Пумпурсом (1841–1902), складено національний епос «Лачплесіс» (1888).

Першим значним досягненням *латиської прози* став роман «Часи землемірів» (1879) братів Матисів. У 1922 році Яніс Ендзелінс (1873–1964) видав «Граматіку латиської мови»; 18 листопада 2009 р. на будівлі ХНУ імені В. Н. Каразіна було відкрито на його честь меморіальну дошку.

Микола Реріх (1874–1947) втілював у своїй творчості кращі набутки балто-слов'янської культури. Тараса Шевченка й Миколу Гоголя митець цінував найбільше, згадував їх у своїх працях, а «Кобзар» супроводжував художника все його життя [33]. Учителю Миколи Реріха — Михайло Мікешин — прищеплював почуття прихильності й любові до України, був духовним рушієм Товариства імені Тараса Шевченка (Санкт-Петербург, 90-ті роки XIX ст.) (статут Товариства нині зберігається в архіві Інституту літератури НАН України) [12]. За заповітом М. Мікешина, М. Реріх мав передати скриньку з українською землею до Канівської землі, у якій спочив Кобзар. Микола Костянтинович виконав заповіт свого наставника у 1896 р., під час перших своїх відвідин України.

Особливо слід відзначити таку непересічну постать у латвійській культурі рубіжної доби, як Ян Райніс (1865–1929). Його поезії мали

спрямований ідеологічний характер, відображали романтичні настрої та символічні мотиви [20; 28; 52]. Українською мовою вірші Я. Райніса перекладали Д. Павличко, М. Бажан, М. Рильський, Л. Первомайський, Є. Дроб'язко, М. Терещенко, Г. Кочур.

Віліс Плудоніс (1874–1940), латвійський поет, представник *національного романтизму*, написав алегоричні поеми «Divi pasaules», «Atraitnes dēls», «Uz saulaino tāli» («Два світи», «Син вдови», «На сонячну далечінь»). Рудольф Блауманіс (1863–1908), автор реалістичної прози із життя селянства, вважається одним із найвизначніших письменників Латвії. Пошуки ідеології перехідної епохи яскраво розкриті в літературних творах Андрієва Недри (1871–1942) (оповідання «Чисте серце», 1898; романи «Liduma dūmos», 1899; «Sikspārnis», 1905). Твори Аспазії (1865–1943), дружини Я. Райніса, вирізняються яскравим зображенням жіночої особистості (збірки віршів «Червоні квіти», 1897; «Душа, що плаче», 1904).

Найяскравішим прикладом *раннього модернізму* в латвійській поезії є збірка Едварта Вірзи «Bīķeris» (1906). Травми, спричинені подіями революції 1905–1907 рр. та Першої світової війни, слугували своєрідною основою *психологічної інтроспекції*, що розкривається в оповіданнях Яніса Езеріньша (збірка «Співак і диявол», 1920; новела «У казармах Величності», 1922) та романі Карліса Заріньша «Життя і три смерті» (1921)).

Визначними зразками *раннього жанру соціального роману* є твори Андрейса Упітса (1877–1970) «Жінка» (1910) та «Золото» (1914) [38]. Велике значення в культурному житті Латвії мала творчість Олександра Чакса (1901–1950) [39]. До нього латвійська Рига перебувала в «полоні» сільського канону письменників-традиціоналістів. У латиськомовній літературі А. Чакс відіграв таку ж роль, як Валер'ян Підмогильний (автора «Міста») в українській. Ці два митці уособлювали прорив сільської автохтонної нації до великих міст — Риги та Києва. Творчість А. Чакса була популяризована в Україні після Другої світової війни [39]. І. Драч згадував митця в 1978 році: «...Якщо вашого сучасника і ровесника називають “одною з найяскравіших вершин латиської поезії всіх часів”, ви мимоволі здригнетесь, бо одразу в пам'яті спалахують імена Яна Райніса і Олександра Чака!» [9, с. 192].

На розвиток літературної творчості в Латвії після 1940 року вплинула політична ситуація, пов'язана з Другою світовою війною, періодом радянського правління. Цей вплив особливо

відчувався в кількості біженців, депортацій та вигнаннях, у ліквідації / трансформації колишніх творчих організацій і структур, а також в ідеологічних доктринах, з якими гуманітарії стикалися в Латвії. Визначними зразками цього періоду є збірки Вероніки Стрелерте («Місячна річка», 1945; «Пустелі світла», 1951), Зінаїди Лазди («Далекий сад», 1946; «Біженець», 1949); збірка оповідань Аншлава Еглітіса «Угунс пілсєтс» (1946) та роман «Лаймігіє» (1952). Ці твори висвітлюють колективний та індивідуальний досвід латвійського народу, який опинився на чужині.

У 1940–1950-ті роки *епос* став типовою літературною формою в Латвії. Це, зокрема, романи Андрейса Упітса «Зелена земля» (1945), «Тріщина в хмарах» (1951); Віліса Лаціса «Буря» (1945–1948), «На новому березі» (1952); збірки Валдіса Лукса «Kara krūze» (1945) та «Vētrā» (1946). Твори А. Упітса та В. Лаціса набули статусу стандартів перекладу з латиської в Україні. Зокрема, українською були перекладені основні романи В. Лаціса: трилогія «Безкрилі птахи» (1931–1933), «Син рибалки» (т. 1–2, 1933–1934), «Старе гніздо моряка» (1937), «Земля і море» (1938), «Буря» (1945–1948), «До нового берега» (1950–1951) та ін.

Імант Зієдоніс (1933–2013) добре відомий як автор коротких прозових творів (епіфаній) та один із організаторів Співочої революції. Твори митця перекладали В. Коротич, І. Драч, В. Лучук, В. Струтинський, С. Зінчук, Ю. Петренко, П. Мовчан, Л. Копилова, І. Липовецька, А. Шпиталь [11]. У колаборації з В. Коротичем І. Зієдоніс написав публіцистичну «Перпендикулярну ложку» (1972). «Кольорові казки» цього автора перекладено М. Григорієм [11]. Останній також перекладав латишів, як-от П. Зірнітіса, Е. Веверіса, О. Вацієтіса.

Гострий та влучний публіцистичний стиль Ояrsa Вацієтіса (1933–1983) простежується у таких його збірках: «Немає часу обминати Краєс» (1960), «Подих» (1966), «Дзегужлайки» (1968), «Айз сімтас слापес» (1969) та поємі «Фортепіанний концерт» (1971), і відіграє значну роль у розвитку латвійської літератури [5].

Щодо Литви, то одним із перших відомих литовських авторів був Миколай Гусовіан (1470–1533), поет-панегірист епохи *раннього Відродження*; його поема «Carmen de statura, feritate ac venatione bisontis» («Пісня про появу, дикість та полювання зубра») була опублікована в 1523 р. Йоанн Вісліценсіс склав епічну поему «Bellum Prutenum» («Прусска війна») у 1516 році [54]. Петрусу Ройшусу, видатній особі в культурному житті Литви XVI ст., при-

писують участь у розробці Першого литовсько-го статуту (1529) та складанні Другого статуту (1566). У 1547 р. Мартинас Мажвідас (1510?–1563), литовський письменник, лютеранський священник, опублікував *першу друковану литовську книгу* «Прості слова катехізісу». Августин Ротондас (1520–1582), гуманіст доби Відродження, перший професійний історик Литви, написав її історію в 1560 р. Йонас Радванас, новолатинський поет, автор героїчної поеми «Радзівіліада», яку опублікував Ян Карцан у Вільні в 1592 р. [51]. Маттіас Сарбієвус видав *першу збірку литовської поезії* — «Lyricorum libri tres» («Три книги лірики», 1625). У добу Просвітництва книги литовських авторів друкувалися у Вільнюсі, Кракові та Ризі. Перша друкарня у ВКЛ була заснована у Вільнюсі в 1522 р. Одним із найвідоміших *розробників писемної литовської мови* вважається Йонас Бреткунас; він переклав Біблію литовською мовою. Першою литовською світською книгою є переклад байок Езопа «Ezoro pasakėčios», «Die Fabeln Aesopi» (1706).

Після поділу Речі Посполитої російська імперія, яка контролювала більшу частину території Литви, у середині XIX століття оголосила 40-річну заборону на друк литовською мовою латинським шрифтом. У результаті видавничу справу було перенесено до Східної Пруссії. При цьому, якщо у XVIII–XIX століттях на Заході популярністю користувалися *національні літературні історії*, то в Литві для їхньої появи не було умов — литовська художня література в цей час лише починала створюватися. Крістіонас Донелайтіс (1714–1780), прусський литовський поет і лютеранський пастор, написав першу класичну литовськомовну поему «Пори року» («Metai», 1818), головний твір литовської поезії. Маємо його поетичні твори, видані українською мовою [8]. Антанас Страздас (1760–1833), поет, тексти якого були натхненні народними піснями; його найвідоміший твір — гімн «Pulkim ant kelių» («Спадемо на коліна»), і сьогодні виконується в церквах Литви. При житті митця були видані збірки віршів «Giesmės svietiškos ir šventos» («Світські та духовні пісні», 1814) та «Ода Ризі» (1824) польською мовою. Симонас Даукантас написав історію Литви литовською «Darbai senųjų lietuvių ir žemaičių» («Діяння давніх литовців і жемайтів», 1822). Мікалоюс Акелайтіс (1829–1887), литовський письменник, публіцист, був одним із перших діячів Литовського національного відродження. Єпископ Мотеюс Валанчюс спонсорував незаконну практику друку литовських книг у Малій Литві, закликаючи протистояти русифікації;

він вважається однією з основних постатей, які заклали підґрунтя Литовського національного відродження. Антанас Баранаускас (1835–1902), литовський поет, найбільш відомий як автор поеми «Anykščių šilelis» («Сосновий ліс Анікшчяй», 1861). Вацловас Біржишка (1882–1962) у своїй монументальній тритомній енциклопедичній праці «Александринас» зібрав біографії литовських письменників (за період з 1475 по 1865 рр., писали литовською, всього 370 осіб). Вінцас Кудірка (1858–1899), литовський журналіст, поет та перекладач, сприяв виданню першої литовськомовної газети «Varpas» («Дзвін»). Наприкінці 1890-х років Йонас Шлюпас (1861–1944) нелегально опублікував перший огляд історії літератури — «Литовські письменники та автори» (1890). Після зняття заборони на видання преси та літератури рідною мовою (1904), з метою розвитку патріотичних почуттів та національної освіти, у Литві були опубліковані: «Короткий огляд литовської письменності» авторства Майроніса (1906), «Огляд литовської літератури» Я. Габриса-Паршайтіса (1913–1916; 1924) та «Нарис історії литовської літератури» С. Кимантайте-Чурльонене (1918).

У 1918–1940-ві роки в Литовській Республіці постала *нова література*. Зародження літературного руху «Кетури вежаї» спричинила публікація «Пророка чотирьох вітрів» авторства поета Казиса Бінкіса (1893–1942). Одним із представників цього напрямку був Майроніс (1862–1932), литовський римо-католицький священник, найвидатніший литовський поет [22]. У своїй поезії він висловлював національні прагнення Литовського національного відродження, потужно впливав на литовську літературу. Поезія Майроніса була натхненна природою рідного краю та давньою історією Литви. Поет має значний творчий доробок. Найвідомішою збіркою його віршів є «Pavasario balsai» («Голоси весни», 1895). Визначними також вважаються такі твори поета: поеми «Lietuva» (1888), «Tarp skausmų į garbę» (1893), «Znad Biruty» (1904), «Jaunoji Lietuva» (1907), «Raseinių Magdė» (1909), «Mūsų vargai» (1913); історичні драми: «Kęstučio mirtis» (1921), «Vytautas pas kryžiuočius» (1925), «Didysis Vytautas — Karalius» (1930). Видатною постаттю початку XX століття є Вінцас Креве-Міцкявічюс (1882–1954), прозаїк, драматург, класик литовської літератури. У низці його численних творів виокремлюються такі: «Dainavos šalies senų žmonių padavimai» («Старі народні казки Дайнави», 1912); історичні драми: «Šarūnas» (1911), «Skirgaila» (1925), «Mindaugo mirtis» («Смерть Міндаугаса», 1935) [22].

Особливе місце в літературній творчості Литви посідає Антанас Венцлова (1906–1971), письменник, перекладач. У 1950–1970-ті роки він був офіційно визнаний одним із найкращих литовських поетів. З першими творами Т. Шевченка А. Венцлова познайомився ще в дитинстві. Це були поезії, вміщені у збірці «Віночок віршів Тараса Шевченка» (1912) у перекладі Людаса Гіри. Слід зазначити, що Людас Гіра (1884–1946) був литовським поетом, літературним критиком і перекладачем [40]. Він присвятив Україні такі вірші, як «Слово литовця до України», «Братам-письменникам з України», «Україні» (усі — 1944); популяризував творчість Т. Шевченка в Литві (статті «Співець України — Тарас Шевченко», 1909; «Тарас Шевченко», 1914). У місті Сенай у 1912 році Л. Гіра власним коштом видав книгу «Taraso Ševčenkos eilių vainikėlis» («Віночок віршів Тараса Шевченка»). Деякі його переклади вміщені в литовських виданнях творів Шевченка: «Poezija» («Поезія», 1952), «Eilėraščiai» («Вірші», 1955), «Kobzarius» («Кобзар», 1961). Л. Гіра також перекладав поезію І. Франка [47]. Українською деякі твори Л. Гіри переклав Р. Лубківський.

Антанасу Венцлові належать переклади творів Тараса Шевченка: поеми «Кавказ», «Сон», «Катерина»; поезії «Заповіт», «Лічу в неволі дні і ночі», «О люди! люди небораки!». Його переклади увійшли до литовських видань творів Кобзаря: «Поезії» (1951), «Вірші» (1955), «Кобзар» (1961). Крім того, А. Венцлова є автором статей про Т. Шевченка: «Безсмертя поета», «Тарас Шевченко у Вільнюсі» (1953), «Тарас Шевченко» (1964). Також він перекладав вірші П. Тичини. Своєю чергою, твори А. Венцлови українською мовою перекладали: П. Тичина, В. Петровський, З. Біленко, В. Давиденко. В Україні були видані твори його сина — Томаса Венцлови, письменника, перекладача, літературознавця, есеїста [15; 36].

Художньо-літературні латисько-українські зв'язки рубіжної доби. У 1900 р. була вперше надрукована поема Т. Шевченка «Катерина» (пер. Є. Ліготню). А. Матіс опублікував статтю «Тарас Григорович Шевченко». У 1906 р. Е. Рудзітіс переклав Шевченкові вірші «Закувала зозуленька» та «Заповіт». А в 1911 р. були опубліковані поетові «І небо невмите, і заспані хвилі...», «І досі сниться: під горою...», «І широкою долину...», «Ой гляну я, подивлюся...», уривок з поеми «Гайдамаки». У 1914 р. в Латвії відзначалося 100-річчя від дня народження Кобзаря. З цієї нагоди були надруковані вірші: «Ой чого ти почорніло...», «Молитва», уривок з поеми «Тарасова ніч» (пер. Ф. Адамовича) [1].

Після Другої світової війни латиською мовою видано збірку поезій Т. Шевченка «Вибране» (1951, 1954), поему «Гайдамаки» (1964); опубліковані статті про поета (В. Гревіня, 1951; Е. Сокола, 1956, «Шевченко і латиська література»). У ті часи в ЛРСР друкувалися твори І. Франка [47], Марка Вовчка, Лесі Українки, М. Коцюбинського, О. Кобилянської, В. Стефаника, П. Тичини, М. Рильського, Я. Галана, О. Гончара, М. Стельмаха, Ю. Яновського, Д. Павличка, І. Драча, Є. Гуцала, Г. Тютюнника; тоді ж була видана антологія української поезії «Пісня, почата в бурю» та прози «Краса людини» (обидві — 1963) (перекладачі: П. Айгар, В. Гревіня, М. Кемпе, В. Давідс (Вецаукумс), П. Барда, Я. Плаудіс, Я. Османіс, І. Зієдоніс) [10; 13; 44]. Україні були присвячені поезії авторства М. Кемпе, Я. Грота, І. Зієдоніса, В. Белшєвіці. Про латисько-українські літературні зв'язки писали: Я. Судрабкалн, А. Упіт, К. Краулінь, А. Веян, Б. Звайгзне. Перші українські переклади з латиської літератури з'явилися на початку 20-х років ХХ ст. У 1930-х було видано збірку оповідань Л. Лайцена; у повоєнні роки — вибрані поезії Я. Райніса, романи А. Упіта, В. Ладіса, А. Саксе, твори Р. Блаумана, Р. Ейдєманіса, М. Кемпе, окремі книги О. Вацієтіса, Р. Езери, З. Скуїня, З. Ергле, Е. Веверіса. В останній чверті ХХ ст. у ЛРСР вийшли антології «Бурштинові береги. Молода поезія Латвії» (1974), «Латиське радянське оповідання» (1982), «Сучасна латиська повість» (1984) [10; 13].

Поетичні та прозові твори, які відображають характерні особливості національних літератур, зокрема Латвії та Литви, стали предметом перекладацької діяльності в Україні в др. половині ХХ ст. Це було пов'язано з курсом радянської ідеологічної машини на інтернаціоналізацію національних культур, нівелюванням їхніх здобутків відносно «великоруської» культури, також прагненням «втиснути» у вузькі рамки соцреалізму романтичні та символічні мотиви, які були притаманні літературі країн Балтії. Надто складною справою було визнання та популяризація творчості літераторів країн Балтії, які працювали в передвоєнні роки й емігрували або були депортовані в 1940-ві. Так, 14 червня 1941 р. було депортовано багатьох письменників, зокрема Віктора Еглітіса, Ельзу Стерсте та ін.

Значний пласт, у сенсі перекладів у срср, складав творчий доробок поетів, прозаїків та драматургів, які не «загрожували» ідеології соцреалізму. Такими були твори латиських літераторів (крім уже згаданих), зокрема, Жана Гриви, Яніса Судрабкалнса (за радянських часів

вийшли друком збірки його віршів «У родині братів», 1947; «Ще одна весна», 1964); Мірдзи Кемпе (її вірші «Два сонети Долорес Ібаррурі» у перекладі українською Д. Павличка увійшли до його збірки «Сонети», 1978); драматурга Арвідса Григуліса, Марти Скуї, авторки творів малої форми — афористичних куплетів, а також замальовки та зображення Латгалії у прозі.

Великий внесок у справу літературного перекладу на ниві балтійських мов зробив Анатолій Непокупний. Він перекладав твори як латиських, так і литовських поетів і письменників; у антології «Литовська радянська поезія» (1985) представлені його переклади А. Грібаускаса та Е. Матузявічюса. У низці перекладів А. Непокупного особливе місце посідають твори Майроніса, Альфонсаса Малдоніса. Із латиських поетів у фокусі його творчої уваги найбільше перебували Імантс Аузіньш (1937–2013), латиський поет, перекладач та літературний критик, а також Александрс Чакс. А. Непокупний постійно звертався до поетичних і фольклорних джерел народів Балтії; матеріалом для вивчення йому слугували кращі зразки мовної творчості Я. Райніса та Ю. Марцінкявічюса [16–23]. У художньо-документальному есе «Балтійські зорі Тараса» [16] А. Непокупний розглядає тему Литви в поезії Шевченка [6; 21; 23; 37]. З погляду лінгвопоетики він здійснив блискучий аналіз вірша Юргіса Балтрушайтіса (1873–1944) — «Спів ялини».

Ірина Пупурс систематизувала дані щодо внеску українського письменства в латиськомовне перекладознавство. Вона зазначила, що в енциклопедичних виданнях містяться відомості про українськомовні переклади латиських письменників, а також статті про них (УЛЕ, Шевченківська енциклопедія); до творів літераторів із Латвії написали передмови М. Терещенко й С. Тельнюк (до лірики Я. Райніса), І. Драч (до творів О. Вацієтіса), М. Жулинський (до роману «Клітка» А. Бела) [3], В. Козаченко (до новел А. Упітса) [27]. Авторкою статті «Латиська література» (УЛЕ) була латвійська філологиня М. Абола [1]; Б. Звайгзне, Н. Нікіпелов, Г. Васильєв та А. Шпиталь [43–44] опублікували статті про латиських письменників. Зокрема, останній зазначав, що поет і прозаїк Ю. Завгородній (1940–2012) захопився перекладами з латвійських поетів — вони подеколи з'являлися в Україні друком у часописах або поетичних альманахах. Так, у 1999 році він видав антологію «3 латвійського берега», що вміщувала переклади творів 50 поетів Латвії [10]. Висловлювався А. Шпиталь і про К. Скуїнієкса, який у 1971 році переклав латиською та видав збірку

вибраних творів Лесі Українки «Гілка блискавки». А. Шпиталь також акцентує на тому, що латиська поетеса Візма Белшевіца в 1960-ті роки написала поему «Записки на полях "Лівонської хроніки"». У її перекладах латиською вийшли вірші М. Вінграновського та І. Драча. У статті А. Поповського й Г. Хмель-Дунай [26] зазначено, що Едуардас Межелайтіс (1919–1997), литовський та радянський поет, перекладач, есеїст, переклав литовською вірші Т. Шевченка. Натомість твори Е. Межелайтіса широко популяризувалися українськими митцями красного слова. У грудні 2000 р. литовський письменник Йонас Стрелкунас (1939–2010) отримав премію Українсько-литовського фонду імені Тараса Шевченка за переклади віршів українських поетів литовською мовою.

Наведемо дані про професійних перекладачів і перекладачок з мов Балтії на українську й навпаки. Беатріче Белявців, українська та литовська перекладачка, перекладає українською литовську літературу; взяла участь як перекладачка в проєкті «Особливі прикмети: 10 розмов про ідентичність»; переклала українською твори Лаури Сінтії Черняускайте («Звільніть золоте лоша», «Ковзанка», 2020), Альвідаса Шляпікаса («Моє ім'я — Маріте», 2016), Іцхока Мєраса («Ніччя триває лише мить», 2017), Антанаса Шкемаса («Сонячні дні», 2017).

Валентин Бичко переклав твори Е. Межелайтіса, Е. Матузявічюса, Ю. Марцінкявічюса («Міндаугас», 1977) [14], Саломеї Неріс (1904–1945). Деякі поезії Саломеї Неріс українською перекладали П. Тичина, Л. Первомайський, М. Терещенко, І. Муратов. В Україні були видані її твори «Поезії» (1950), «Могутні імена» (1952), «Соловей не може не співати» (1985). Наталія Трохим, українська поетеса, перекладачка й видавчиня, засновниця й керівниця видавництва «Джезва», переклала з литовської вірші Т. Венцлові, Бірюте Йонушкайте і Віолетти Шоблінскайте-Алекси.

Дмитро Чередниченко (1935–2021) переклав з латиської твори А. Чакса, І. Аузіньша, К. Скуєнієкса, М. Чаклайса, Ю. Ванагса, а також з литовської — Мартінаса Вайнілайтіса («Мій янтарик», 1980), Ю. Марцінкявічюса («Поезії», 1981), Альфонсаса Малдоніса («Бурштин і троянди», 1984).

Марцеліюс Мартінайтіс (1936–2013), литовський поет, драматург і перекладач, переклав низку віршів І. Франка, Лесі Українки, Б.-І. Антонича, М. Вінграновського, І. Драча. Своєю чергою, його твори українською перекладали Д. Павличко, П. Мовчан, С. Жолоб, В. Затуливітер, А. Непокупний, О. Довгий, Л. Кульбак,

В. Герасим'юк, П. Марусик, М. Рябчук, М. Станович.

Продовжуючи цю тему, зазначимо, що Д. Чередниченко зредагував і видав «Антологию литовської поезії» (1985). До неї увійшли твори Ю. Някрошюса («Чотири слова», 1990), К. Донелайтіса (поема «Літа», 1989), В. Бубніса (роман «Час долі», 1986), В. Міколайтіса-Путінаса («Повстанці», 2002), Л. Яцинявічюса («Балада про Моніку», 1988), Ю. Грушаса («Геркус Мантас», 2002) тощо. Також він був перекладачем литовських прозаїків та поетів, як-от: Я. Чюрльоніте, М. Мартінайтис, П. Шірвіс, Ю. Жемайте, К. Кубілінскас, В. Бложе, А. Бярнотас, Р. Кятуракіс, Й. Стрелкунас, С. Гяда, А. Мікута, М. Карчяускас, А. Жукаускас, В. Реймеріс, В. Мозурюнас, Ю. Юшкайтис, В. Шульцайте, В. Рудокас, В. Пальчинскайте, В. Каралюс, Н. Нарута, К. Брадунас, К. Шимоніс, К. Марукас, П. Машьотас, К. Борута, Й. Ліняускас, А. Зурба, Б. Вілімайте, К. Сакалаускас-Ванагеліс, В. Петкявічюс, П. Цвірка, З. Геле, К. Вайжгантас, Я. Дягутіте, Й. Мікелінскас, А. Дабульскіс, Й. Білюнас, В. Креве, Р. Садаускас, А. Льобіте, Р. Скучайте, Р. Кашаускас, Л. Шимкуте, В. Бразюнас, А. Йонінас, Д. Пранцкетіте, Г. Алексас, Б. Йонушкайте, Д. Собеціс, П. Пуките, В. Гедгаудас, Д. Чяпаускайте, Л. Жутауте. У 1994 р. Дмитро Чередниченко отримав премію імені Максима Рильського за переклад поеми класика литовської літератури Крістіонаса Донелайтіса «Літа» та впорядкування антології литовської поезії українською.

Твори Юстінаса Марцінкавічюса (1930–2011) перекладали українською у часи «совєтської» окупації (переважно на принципах паритету) такі визначні українські поети та літератори, як В. Сосюра, П. Воронько, А. Малишко, В. Коломієць, Д. Павличко, О. Мокровольський, В. Кордун, С. Литвин, Р. Лубківський, І. Драч, П. Мовчан, Ю. Ільїн, В. Затулівітер, П. Марусик, О. Лупій, Б. Степанюк [14].

Класиків української літератури перекладали такі латиськомовні літератори. Фриціс Адамович (1863–1933), латиський філолог; уважається одним із перших перекладачів Тараса Шевченка. У журналі «Druva» («Нива»), 1914 р. він опублікував такі вірші Кобзаря: «Ой чого ти почорніло...», «Молитва», уривок з поеми «Тарасова ніч». Андреїс Балодіс (1908–1987), латиський поет і перекладач, автор численних поетичних збірок; у 1961 році був «мобілізований» на роботу над перекладами творів Т. Шевченка в рамках 100-річчя смерті поета. У латиській періодичній літературі він опублікував перші переклади Шевченкових вір-

шів «Муза» та «Не завидуй багатому», а також статтю «Життя, що стало безсмертною піснею». Пауліне Барда (1890–1983), латиська перекладачка й поетеса, перекладала Тараса Шевченка латиською мовою (20 творів). Її переклади було опубліковано в періодичній пресі та книжках («Вибране», 1951, 1954). Візма Белшевіца (1931–2005), латвійська поетеса, прозаїк, перекладачка з української літератури. За часів ЛРСР вийшли друком її переклади збірок М. Вінграновського та І. Драча. Мірдза Бендрупе (1910–1995), латиська письменниця і перекладачка, переклала поеми Шевченка «Сова», «Сон», «Єретик»; вірші: «Думи мої, думи мої, лихо мені з вами!», «Над дніпровою сагою»; вони увійшли до латиських видань творів Тараса Шевченка («Вибране», 1951, 1954). Юлій Ванагс (1903–1986), латвійський письменник і перекладач, перекладав поезії Тараса Шевченка латвійською. У журналі «Karogs» («Прапор») 1946 року були розміщені його переклади віршів «Садок вишневий коло хати», «Мені однаково, чи буду...»; також він присвятив Шевченкові статтю «Два ювілеї» (1946).

Окремо слід зазначити про Юрія Садловського, активного популяризатора української культури й літератури в Латвії, а також латвійської культури та літератури в Україні. У 2003 р. він вступив до Спілки письменників Латвії, у 2007–2009 рр. належав до її правління. Ю. Садловський був редактором літературного журналу «Стоки» («Notekas»), дитячого часопису «Ляля» («Ļālija»); упорядковував поетичні збірки; переклав українською поезію знакових літераторів Латвії: Я. Райніса («Вірші», 1993; «Поезії», 2000; «Вірші», 2005), А. Чакса («Серце на тротуарі...», 2012), К. Скуєнієкса («Біла водопілля...», 2009; «Секунда полоще день...», 2011; «Мала моя батьківщина», 2016; «Вірші», 1994), У. Берзіньша («Вірші», 2012; «Пам'ятник козі», 2018), Я. Рокпелніса («Вірші», 1990), Я. Балтвілкса («Вірші», 1989; «Вірші», 1995; «Вірші», 1997), Г. Маргерса Маєвскіса («Вірші», 1994; «Блукання. Поезії», 2008), М. Салейса («Мамо, я бачив цю пісню...», 2017), І. Балодє («Я відчиняю ранок...», 2009) [31].

Висновки та перспективи подальших досліджень. У ході роботи над науковою та публіцистичною літературою вдалося встановити зв'язок між балто-слов'янською єдністю у ранньому Середньовіччі та культурницькою і літературно-художньою діяльністю визначних майстрів красного слова в Україні та країнах Балтії — із рубіжної доби до сьогодення. Гуманітарні зв'язки між братніми народами мали у своїй основі звернення до творчого до-

робку визначних митців, зокрема їхньої художньо-літературної та перекладацької діяльності. Доведено, що остання мала певні особливості в минулий історичний період, що було пов'язано зі складними умовами розвитку братніх літератур, затиснутих у лещата норм і стандартів доби соцреалізму. Також було зазначено, що визначні постаті сучасної української літератури — філологи, лінгвісти, літератори та громадські діячі — наполегливо торували шлях до серця та душі народів Балтії. Від часу поглиблення взаємодії ці зв'язки набули ново-

го змісту та характеру. Особливо це відзначалося у період спротиву неоімперській навалі. У контексті основної перспективи висвітлення теми зазначимо: еволюція братських культур, і особливо царини літературної творчості, має відображати сучасні тенденції суспільно-гуманітарного розвитку, новітні напрями літературознавчої, мовознавчої діяльності тощо, духовно-творчі відносини у сфері інтегрованих комунікацій, обміну новітніми ідеями та мотивами, захисту національних мов від неоімперських зазіхань.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абола М. Е. Латиська література. Ізборник. *Українська літературна енциклопедія*. Т. 3. Київ: Гол. ред. української радянської енциклопедії, 1995. С. 135–153.
2. Акуратерс Я. Палаючий острів. Луцьк: Твердиня, 2018. 142 с.
3. Бел А. А. Клітка. З латиськ. пер. З. Коваль; передм. М. Жулинського. Київ: Дніпро, 1986. 254 с.
4. Вакулич М. І. Литовсько-українські лексичні паралелі: до проблеми балто-слов'янських мовних взаємозв'язків. *Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика*. 2000. Вип. 1. С. 91–97. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/aryl_2000_1_14
5. Вацієтіс О. Відземське шосе. Передм., пер. з лат. І. Драча. Київ: Рад. письменник, 1965. 47 с.; Вацієтіс О. Бурштиновий оберіг: поезії. Передм., пер. з лат. І. Драча. Київ: Молодь, 1981. 143 с.; Вацієтіс О. Хо́да вічності білої: поезії. Ідея й концепція вид., упоряд., передм. і пер. укр. та грузин. мовами Р. Чілачава; ред. І. Чілачава. Рига: Zelta rudens, 2008. 117 с.
6. Вільнюс: два будинки, де жив Т. Г. Шевченко. *В сім'ї вольній, новій: Шевченківський збірник*. 1988. Вип. 4. С. 227–240.
7. Даскалюк О. Л. Символи як мовні засоби впливу (на матеріалі перекладів творів литовських поетів). *Закарпатські філологічні студії*. Редкол.: І. М. Зимомря (голов. ред.), М. М. Палінчак, Ю. М. Бідзіла та ін. Ужгород: Видавничий дім «Гельветика». 2024. Т. 1, вип. 34. С. 31–36.
8. Донелайтіс К. «Літа». Пер. з литовської Дмитра Чередниченка. Київ: Дніпро, 1989; Донелайтіс Крістіоніс. «Чотири доби року». В кн.: Тичина П. Твори. Т. 4. Київ, 1962.
9. Драч І. Наближення. Поетичні переклади і статті. Харків: Фоліо, 2008.
10. З латвійського берега: мала латвійська антологія в перекладах Юрія Завгороднього. Пер. Ю. С. Завгородній; ред. А. Мойсієнко. Київ, 1999. 277 с.
11. Зієдоніс І. Кольорові казки: для дітей мол. та серед. віку. Пер. з лат. М. Григорів; худож. Н. Дойчева. Київ: Грані-Т, 2008. 56 с.; Зієдоніс Імантс. Епіфанії. Пер. В. Силава. Рига: Латвійська академічна бібліотека, 2005. 143 с.
12. ІЛ НАНУ. Ф. 8. Оп. 145. Спр. 113. Т. 1. Арк. 37.
13. Латиське радянське оповідання. Київ: Дніпро, 1982. 239 с.
14. Марцінкявічюс Ю. Поезії. Передмова П. Мовчана. Київ: Дніпро, 1981.
15. Москалик Д. Сутінки розчарованих ідеалістів. *Томас Веніцлова, Леонідас Донскіс. Передчуття і пророцтва Східної Європи*. Пер. з литовської Георгій Єфремов, Олег Коцарев. Київ: ДУХ і ЛІТЕРА, 2016. 120 с.
16. Непокупний А. П. Балтійські зорі Тараса. Литва в житті й творчості Т. Г. Шевченка. «У Вільні, городі преславнім...». Київ: Дніпро, 1989. 350 с.
17. Непокупний А. П. Балтійські родичі слов'ян. Київ: Наукова думка, 1979. 183 с.
18. Непокупний А. П. Золото вікон. Київ: Рад. письменник, 1989. 119 с.
19. Непокупний А. П. Силует Кобзаря на шляхах Балтії. *Золоті ворота*. 1994. Ч. 2(8). С. 66–74.
20. Непокупний А. П. Над київськими сторінками Яна Райніса. *Сузір'я*. 1982. Вип. 17. С. 218–220.
21. Непокупний А. П. Київська Alma Mater класиків литовської літератури. *Отчий край*. Київ, 1985. С. 241–245.
22. Непокупний А. П. Майроніс і Вінцас Креве в Києві: інтерв'ю про пошуки слідів литовських класиків у Києві (лит. мовою). *Mokslo Lietuva*. 2002. 21. Р. 8–9.
23. Непокупний А. П. Tekstas: lingvistika ir poetika: Mokslinės konferencijos medžiaga 2001m. lapkr. 8d. Šiauliai, 2001. С. 55–56.
24. Огієнко І. (Митрополит Іларіон). Історія української літературної мови. Упорядник, автор передмови і коментарів М. С. Тимошик. Київ: Наша культура та наука, 2004. 221 с.
25. Петров В. П. Історична географія та проблема слов'янського етногенезу на матеріалах гідронімії (Гідронімія Росії й Надросся). *Історичні джерела та їх використання*. Ред. кол.: І. Л. Бутич, І. П. Крип'якевич, Ф. П. Шевченко, А. М. Катренко (відп. секр.). АН УРСР, Ін-т історії. Вип. 2. Київ: Наук. думка, 1966. С. 65–74.

26. Поповський А., Хмель-Дунай Г. До питання про збереження етнічної автентичності сутності людини. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2021. № 1 С. 53–60.
27. Пупурс І. В. Літературні «енциклопедії» Латвії: від друкованих книг до інтернет-видання literatura.lv. *Закарпатські філологічні студії*. Редкол.: І. М. Зимомря (гол. ред.), М. М. Палінчак, Ю. М. Бідзіля та ін. Ужгород: Видавничий дім «Гельветика», 2022. Т. 2, вип. 24. С. 184–192.
28. Райніс Я. Лірика. Вступ. стаття М. Терещенка. Київ: Дніпро, 1965. 223 с.; Райніс Я. Вій, вітрику! Пер. з лат., упоряд. та авт. вступ. статті С. Тельнюк. Київ: Веселка, 1971. 211 с.
29. Ромащенко Л. Балтійський «текст» у творчості українських письменників-шістдесятників. *Літературознавство. Фольклористика. Культурологія: зб. наук. пр.* 2010. Вип. 9. С. 71–77.
30. Ромащенко Л. І. Слов'янські читання на берегах Даугави. *Вісник Черкаського університету. Серія: Філологічні науки*. 2009. Вип. 159. С. 203–212.
31. Садловський Ю. Латвійський модернізм на рандеву з українським модернізмом (Майже заклик). *Слово і Час*. 2003. № 11 (515). С. 82–83.
32. Сармате Д. Вечір у Ризі. *Вісник. Газета української громади Латвії*. 2006. №2(13). С. 3. URL: visnyk.ukr.lv/files/visnik13_200602.pdf
33. Скиба М. Реріх і Шевченко, або Історія поза істориками. *Реріх і Шевченко: збірник (каталог виставки 2000–2001 років, статті та матеріали круглого столу)*. Відповід. ред. Ю. В. Патлянь. Київ: Українське Реріхівське товариство; Поліграфічна фірма «Оранта», 2004. С. 38–46.
34. Скуєнієкс К. Насіння в снігу: книжка віршів та днів. Пер. Ю. Завгородній. Київ: Укр. письменник, 1994. 109 с.
35. Таранець В. Г. Арії. Слов'яни. Руси. Походження назв «Україна» і «Русь». Акад. держ. управління при Президентові України; Одеський рег. ін-т держ. управління; Миколаївський держ. ун-т ім. Василя Сухомлинського. Одеса: Фаворит: Друк. дім, 2009. 294 с.
36. Венділова Т., Донскіс Л. Передчуття і пророцтва Східної Європи. Пер. з литовської Георгій Єфремов, Олег Коцарев. Київ: Дух і Літера, 2016. 120 с.
37. «У Вільні, городі преславнім...». Встановлено адреси перебування Т. Г. Шевченка в столиці Литви. *Літературна Україна*. 1985. № 42. С. 4–5.
38. Упіт А. Земля зелена. Київ: Держ. вид-во художньої літератури, 1954. 642 с.; Упіт А. Фракієць Кілон: оповідання. Київ: Дніпро, 1965. 74 с.; Упіт А. Земля зелена: роман. Київ: Дніпро, 1970. 782 с.; Упіт А. Новели. Київ: Дніпро, 1980. Т. 34. 256 с. (Вершини світового письменства).
39. Чак О. Останній трамвай [Текст]: поезії. Ідея й концепція вид., упоряд., передм. і пер. укр. та грузин. мовами Р. Чілачава; ред. І. Чілачава. Рига: Zelta rudens, 2008. 117 с.; Чак О. Кленовий листок. З латиської. Київ: Веселка, 1974. 56 с.
40. Чередниченко Д. С. Гіра, Людас. *Енциклопедія Сучасної України*. Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.]; НАН України, НТШ. Київ: Ін-т енциклопедичних досліджень НАНУ, 2007. URL: <https://esu.com.ua/article-25638>
41. Шевченко Т. Доля [Текст]: поезії. Упоряд. та передм.: Імант Аузінь, Рауль Чілачава = Liktenis: dzeja. Tarass Ševčenko. Рига: [s. n.], 2008. 137 с. Текст укр., латв. [Повне зібрання творів: у 12 т. Київ, 2001. Т. 1, Т.2.].
42. Шевченко Т. «Гайдамаки». Зібрання творів: у 6 т. Київ, 2003. Т. 1: Поезія 1837–1847. С. 635–675.
43. Шпиталь А. Латиська література і Шевченко. *Шевченківська енциклопедія*. Т. 3. Київ: НАН України, 2013.
44. Шпиталь А. Про «Антологію...» і не тільки про неї. *Всесвіт*. 2010. № 3–4.
45. Apinis A. Latviešu grāmatniecība. No pirmsākumiem līdz 19. gadsimta beigām. Rīga, Liesma, 1977.
46. Dočinecs M. Laimīgu mūžu. Rīga: Avots, 2018. 184. lpp.
47. Franko I. Dzejas [Text]. Rīga: [б.в.], 2006. 59 с.
48. Karulis K. Latviešu grāmata gadsimtu gaitā. Rīga: Liesma, 1967.
49. Lisovska O. The Boundary Of Ukrainian Renaissance Literature. *Scientific journal of Polonia University*. №49. 2021. Pp. 47–55.
50. Meillet P. J. A. Les dialectes indo-européens. 1908. Create Space Independent Publishing Platform. Feb. 22, 2018. 188 p.
51. Radvanas J. Radviliada, parengė, įvadą, komentarus ir asmenų žodynėlį parašė Sigitas Narbutas; vertė iš lotynų į lietuvių kalbą Sigitas Narbutas, Vilnius: Vaga, 1997. 364 p.
52. Rainis J. Триколосьове сонце [Текст] = Trejkrāsainā saule. Rainis, Aspazija. Ідея й концепція вид., упоряд., передм. і пер. укр. та груз. мовами Рауля Чілачава. Riga: Hekate, 2007. 204 с.
53. Vaillant A. Grammaire comparée des langues slaves. 4 vols. Lyon-Paris, IAC.1950–1977.
54. Vislicietis J. Prūsų karas = Bellum prutenum. Parengė ir išvertė Eugenija Ulčinaitė. Vilnius: Mintis, 1997. 158 p.

REFERENCES

- Abola, M. E. (1995). *Latyska literatura. Izbornyk. Ukrainska literaturna entsyklopediia*, Vol. 3, Kyiv: Hol. red. ukrainskoi radianskoi entsyklopedii, 135–153 [in Ukrainian].
- Akuraters, Ya. (2018). *Palaiuchy ostriv. Lutsk: Tverdnyia* [in Ukrainian].
- Apinis, A. (1977). *Latviešu grāmatniecība. No pirmsākumiem līdz 19. gadsimta beigām*. Rīga, Liesma [in Latvian].

- Bel, A. A. (1986). Klitka. Z latysk. per. Z. Koval; peredm. M. Zhulynskoho. Kyiv: Dnipro [in Ukrainian].
- Chak, O. (2008). Ostannii tramvai: poezii. Ideia i kontseptsia vyd., uporiad., peredm. i per. ukr. ta hruzyn. movamy R. Chilachava; red. I. Chilachava. Riga: Zelta rudens; Chak, O. (1974) Klenovy lystok. Z latyskoi. Kyiv: Veselka [in Ukrainian].
- Cherednychenko, D. S. (2007). Gira, Liudas. Entsyklopediia Suchasnoi Ukrainy [Elektronnyi resurs]. Redkol.: I. M. Dziuba, A. I. Zhukovskiy, M. H. Zhelezniak [ta in.]; NAN Ukrainy, NTSh. Kyiv: In-t entsyklopedychnykh doslidzhen NANU. <https://esu.com.ua/article-25638> [in Ukrainian].
- Daskaliuk, O. L. (2024). Symvoly yak movni zasoby vplyvu (na materiali perekladiv tvoriv lytovskykh poetiv). *Zakarpatski filolohichni studii*. Uzhhorod: Vydavnychiy dim «elvetyka», T. 1, Vyp. 34, 31–36 [in Ukrainian].
- Dočinecs, M. (2018). Laimigu mūžu. Rīga: Avots, 184 pp. [in Latvian].
- Donelaitis, K. (1989). «Lita». Per. z lytovskoi Dmytra Cherednychenka. K., Dnipro; Donelaitis, K. (1962). «Chotyry doby roku». In: Tychyna P. Tvory, t. 4. Kyiv, 1962 [in Ukrainian].
- Drach, I. (2008). Nablyzhennia. Poetychni pereklady i statii. Kharkiv: Folio [in Ukrainian].
- Franko, I. (2006). Dzejas [Text]. Riga: [b.v.] [in Latvian].
- Institute of Literature of the National Academy of Sciences of Ukraine. Fund 8, Description 145, Case 113. Vol. 1. Sheet 37 [in Ukrainian].
- Karulis, K. (1967). Latviešu grāmata gadsimtu gaitā. Rīga: Liesma, 1967 [in Latvian].
- Latyske radianske opovidannia. (1982). Kyiv: Dnipro [in Ukrainian].
- Lisovska, O. (2021). The Boundary Of Ukrainian Renaissance Literature. *Scientific journal of Polonia University*, 49, 47–55 [in English].
- Martsinkivichius, Y. (1981). Poezii. Peredmovy P. Movchana. K.: Dnipro [in Ukrainian].
- Meillet, P. J. A. (2018). Les dialectes indo-européens. 1908. Create Space Independent Publishing Platform. Feb. 22, 2018 [in French].
- Moskalyk, D. (2016). Sutinky rozcharovanykh idealistiv. Tomas Ventslova, Leonidas Donskis. Peredchuttia i prorotstva Skhidnoi Yevropy. Per. z lytovskoi Heorhii Yefremov, Oleh Kotsarev. Kyiv: DUKH I LITERA [in Ukrainian].
- Nepokupnyi, A. P. (1979). Baltiiski rodychi slovian. Kyiv: Naukova dumka [in Ukrainian].
- Nepokupnyi, A. P. (1982). Nad kyivskymy storinkamy Yana Rainisa. Suziria. Vyp. 17. 218–220 [in Ukrainian].
- Nepokupnyi, A. P. (1985). Kyivska Alma Mater klasykiv lytovskoi literatury. Otchyi krai. Kyiv, 241–245 [in Ukrainian].
- Nepokupnyi, A. P. (1989). Baltiiski zori Tarasa. Lytva v zhytti y tvorchosti T. H. Shevchenka. «U Vilni, horodi preslavnim...». Kyiv: Dnipro [in Ukrainian].
- Nepokupnyi, A. P. (1989). Zoloto vikon. Kyiv: Rad. Pysmennyk [in Ukrainian].
- Nepokupnyi, A. P. (1994). Syluet Kobzaria na shliakhakh Baltii. *Zoloti vorota*, Ch. 2(8), 66–74 [in Ukrainian].
- Nepokupnyi, A. P. (2001). Tekstas: lingvistika ir poetika: Mokslinės konferencijos medžiaga 2001m. lapkr. 8d. Šiauliai. 55–56 [in Lithuanian].
- Nepokupnyi, A. P. (2002). Maironis i Vintsas Kreve v Kyievi: interviu pro poshuky slidiv lytovskykh klasykiv u Kyievi. *Mokslo Lietuva*, 21, 8–9 [in Lithuanian].
- Ohiienko, I. (Mytropolyt Ilapion). (2004). Istopiia ukpainskoi liteparypnoi movy. Uporiadnyk, avtor peredmovy i komentapiv M. C. Tymoshyk. Kyiv: Hasha kyltyra i nayka [in Ukrainian].
- Petrov, V. P. (1966). Istorychna heohrafiia ta problema slovianskoho etnohenezu na materialakh hidronimii (Hidronimii Rosi y Nadrossia). U: *Istorychni dzherela ta yikh vykorystannia*. Red. kol.: I. L. Butych, I. P. Krypiakievych, F. P. Shevchenko, A. M. Katrenko (vidp. sekr.). AN URSR, In-t istorii. Vyp. 2. Kyiv: Nauk. Dumka. 65–74 [in Ukrainian].
- Popovskiy, A., Khmel-Dunai, H. (2021). Do pytannia pro zberezheniia etnichnoi avtentychnosti sutnosti liudyny. *Naukovyi visnyk Dnipropetrovskoho derzhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav*, 1, 53–60 [in Ukrainian].
- Pupurs, I. V. (2022). Literaturni «entsyklopedii» Latvii: vid drukovanykh knykh do internet-vydannia literatura.lv. *Zakarpatski filolohichni studii*. Redkol.: I. M. Zymomria (hol. red.), M. M. Palinchak, Yu. M. Bidzilia ta in. Uzhhorod: Vydavnychiy dim «Helvetyka», T. 2, Vyp. 24, 184–192 [in Ukrainian].
- Radvanas, J. (1997). *Radviliada, parengė, įvadą, komentarus ir asmenų žodynėlį parašė Sigita Narbutas; vertė iš lotynų į lietuvių kalbą Sigita Narbutas*. Vilnius: Vaga [in Lithuanian].
- Rainis, J. (2007). Trykolorove sontse = Trejkrāsainā saule. Rainis, Aspazija. Ideia y kontseptsia vyd., uporiad., peredm. i per. ukr. ta hruz. movamy Raulia Chilachavy. Riga: Hekate [in Latvian].
- Rainis, Ya. Liryka. (1965). Vstup. statia M. Tereshchenka. Kyiv: Dnipro [in Ukrainian].
- Rainis, Ya. (1971). Vii, vitryku! Per. z lat., uporiad. ta avt. vstup. statii S. Telniuk. Kyiv: Veselka [in Ukrainian].
- Romashchenko, L. (2010). Baltiiskiy «tekst» u tvorchosti ukrainskykh pysmennykiv-shistdesiatnykiv. *Literaturoznavstvo. Folklorystyka. Kulturolohiia*, 9, 71–77 [in Ukrainian].
- Romashchenko, L. I. (2009). Slovianski chytannia na berehakh Dauhavy. *Visnyk Cherkaskoho universytetu. Serii «Filolohichni nauky»*, 159, 203–212 [in Ukrainian].
- Sadlovskiy, Yu. (2003). Latviiskiy modernizm na randevu z ukrainskym modernizmom (Maizhe zaklyk). *Slovo i chas*, 11(515), 82–83 [in Ukrainian].
- Sarmate, D. (2006). Vechir u Ryzi [Elektronnyi resurs]. *Visnyk. Hazeta ukrainskoi hromady Latvii*, 2(13) [in Ukrainian].
- Shevchenko, T. (2003). Haidamaky. Zibrannia tvoriv: U 6 t. T. 1: Poeziia 1837–1847. 635–675 [in Ukrainian].

- Shevchenko, T. (2008). *Dolia* [Tekst]: poezii. Uporiad. ta peredm.: Imant Auzin, Raul Chilachava = Liktenis : dzeja. Tarass Ševčenko. Ryha : [s. n.]. Tekst ukr., latv. [Povne zibrannia tvoriv: u 12 t. K., 2001. T. 1, T. 2.] [in Ukrainian], [in Latvian].
- Shpytal, A. (2010). Pro «Antolohiiu...» i ne tilky pro nei. *Vsesvit*, 3–4 [in Ukrainian].
- Shpytal, A. (2013). *Latyska literatura i Shevchenko. Shevchenkivska entsyklopediia*. T. 3. Kyiv: NAN Ukrainy [in Ukrainian].
- Skuenienieks, K. (1994). *Nasinnia v snihu: knyzhka virshiv ta dniv*. Per. Yu. Zavhorodnii. Kyiv: Ukr. Pysmennyk [in Ukrainian].
- Skyba, M. (2004). Rerikh i Shevchenko, abo istoriia poza istorykami. «*Rerikh i Shevchenko*»: zbirnyk (kataloh vystavky 2000–2001 rokiv, statyi ta materialy kruhloho stolu). Vidpovid. red. Yu. V. Patlan. Kyiv: Ukrainske Rerikhivske tovarystvo; Polihrafichna firma «Oranta». 38–46 [in Ukrainian].
- Taranets, V. H. (2009). Arii. Sloviany. Rusy. Pokhodzhennia nazv «Ukraina» i «Rus». Akad. derzh. upravlinnia pry Prezydentovi Ukrainy, Odesky reh. in-t derzh. upravlinnia, Mykolaivskyi derzh. un-t im. Vasylia Sukhomlynskoho. Odesa: Favoryt: Druk. Dim [in Ukrainian].
- «U Vilni, horodi preslavnim...». Vstanovleno adresy perebuvannia T. H. Shevchenka v stolytsi Lytvy. (1985). *Literaturna Ukraina*, 1985, 42, 4–5 [in Ukrainian].
- Upit, A. (1965). *Zemlia zelena*. Kyiv: Derzh. vyd-vo khudozhnoi literatury, 1954. Upit, A. Frakiiets Kilon: opovidannia. K. Dnipro. Upit, A. (1970). *Zemlia zelena: roman*. K.: Dnipro. Upit, A. (1980). *Novely*. Kyiv: Dnipro. (Vershyny svitovoho pysmenstva). Tom 34 [in Ukrainian].
- Vaillant, A. (1950–1977). *Grammaire comparée des langues slaves*. 4 vols. Lyon-Paris, IAC [in French].
- Vakulych, M. I. (2000). Lytovsko-ukrainski leksychni paraleli: do problemy balto-slovianskykh movnykh vzaiemoviazkiv. *Aktualni problemy ukrainskoi linhvistyky: teoriia i praktyka*, 1, 91–97 [in Ukrainian]. http://nbuv.gov.ua/UJRN/apyl_2000_1_14
- Vatsiietis, O. (1965). *Vidzemske shose*. Peredm., per. z lat. I. Dracha. K.: Rad. Pysmennyk. 47 s.; Vatsiietis, O. (1981). *Burshtynovy oberih: poezii*. Peredm., per. z lat. I. Dracha. K.: Molod. 143 s.; Vatsiietis, O. (2008). *Khoda vichnosti biloi: poezii. Ideia y kontsepsiia vyd., uporiad., peredm. i per. ukr. ta hruzyn. movamy R. Chilachava; red. I. Chilachava*. Riga: Zelta rudens [in Ukrainian].
- Ventslova, T., & Donskis, L. (2016). *Peredchuttia i prorotstva Skhidnoi Yevropy*. Per. z lytovskoi Heorhii Yefremov, Oleh Kotsarev. Kyiv: Dukh i litera [in Ukrainian].
- Vilnius: dva budynky, de zhyv T. H. Shevchenko. (1988). *V simi volnii, novii: Shevchenkivskyi zbirnyk*, 4, 1988, 227–240 [in Ukrainian].
- Vislicietis, J. (1997). *Prūsų karas = Bellum prutenum. Parengė ir išvertė Eugenija Ulčinaitė*. Vilnius: Mintis. [in Lithuanian].
- Z latviiskoho bereha [Tekst]: mala latviiska antolohiia v perekladakh Yuriia Zavhorodnoho. (1999). Per. Yu. S. Zavhorodnii; red. A. Moisiienko. Kyiv. [in Ukrainian].
- Ziiedonis, I. (2008). *Koliorovi kazky* [Tekst]: dlia ditei mol. ta sered. Viku. Per. z lat. M. Hryhoriv; khudozh. N. Doicheva. Kyiv: Hrani-T. 56 s.; Ziedonys, I. (2005) *Epifanii* [Tekst]. Per. V. Sylava. Ryha: Latviiska Akademichna biblioteka. [in Ukrainian], [in Latvian].

Надіслано до редакції 19.08.2025.